

Очікувані результати перебудови суспільства на біоетичний тип мислення (включаючи: тип праворозуміння та концепцію світосприйняття), а відтак і створення «біоетичної» кримінально-правової доктрини, можна поділити на наближені та віддалені.

До перших віднесемо: підвищення якості загального законодавчого забезпечення; якісні зміни в культурі правозастосування; дотримання справедливості в суспільстві.

До віддалених результатів, на нашу думку, можна віднести зниження загального рівня злочинності в державі, що є однією з детермінант процвітання (а відтак і безпеки існування суспільства) і метою кримінально-правової доктрини будь-якої держави.

Г. Авдєєва,

доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сьогодні відповідно до закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» однією з основних засад зовнішньої політики України є інтеграція до Європейського Союзу (ЄС). Згідно з п. 1 ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (УПС), «важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства. Україна вживає заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства».

Тому вивчення та аналіз норм права країн ЄС, які регламентують судово-експертну діяльність, є значущими для законотворчої діяльності в нашій державі. Дані норми розкривають принципові підходи до організації судово-експертної діяльності у країнах ЄС та можуть слугувати орієнтирами у побудові системи правового забезпечення судової експертизи в Україні.

У законодавстві країн Європейського Союзу (ЄС) утворені норми та процедури процесуального законодавства, спрямовані на встановлення інституту сучасного змагального кримінального процесу. У більшості країн ЄС профе-

сійна підготовка експерта, наявність в нього необхідних знань та досвіду є вирішальними при оцінці його кваліфікації. В більшості європейських країн питання щодо можливості набути статус судового експерта певною особою належить до компетенції суду. «Відомча підпорядкованість» судових експертів у країнах-членах ЄС не має вирішального значення при їх обранні для проведення судової експертизи.

На відміну від країн ЄС сьогодні в Україні пропонуються зміни законодавства у галузі судової експертизи, які не повною мірою відповідають відповідному законодавству країн ЄС. Зокрема, нещодавно на сайті МЮ України оприлюднений проект закону «Про судово-експертну діяльність в Україні», згідно з яким лише та особа може набути статус судового експерта, яка пройшла відповідну підготовку в державній спеціалізованій експертній установі та склала іспити в експертно-кваліфікаційній комісії МЮ, СБУ, МОЗ України.

Велике значення для створення принципово єдиних підходів до питань нормативно-правового регулювання судової експертизи має практика Європейського суду з прав людини, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи (Україна є членом з 1995р.), що ратифікували Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод. Відповідно до ст. 42 Регламенту Європейського Суду з прав людини суд може заслухати будь-яку особу в якості експерта або запросити незалежних експертів.

У Нідерландах судові експерти державних експертних установ проводять експертизи і дослідження за зверненнями поліції, а не суду. Суд запрошує експертів незалежно від їх основного місця роботи. У Великобританії експерт зазвичай запрошується однією зі сторін процесу для проведення експертиз або досліджень і розглядається, відповідно, як експерт з боку обвинувачення чи захисту, причому список експертів зберігається, зокрема, у Спілці юристів Великобританії.

У Чехії судово-експертна діяльність регулюється Законом № 36 від 20 квітня 1967 «Про експертів і перекладачів». Списки експертів (доповнення і зміни до нього) веде кожен обласний суд та розсилає їх в Міністерство Юстиції, обласну прокуратуру, в поліцію Чеської республіки (управління областей), до районних та військових судів, районних прокуратур. Централізований список експертів, який веде міністерство юстиції, об'єднує в собі списки обласних судів; які розподіляються за спеціальностями (галузями знань), так само, як і обласні списки. Державний орган Чеської республіки може призначити експертом й особу, яка не внесена до списку.

Одночасно зведенням централізованого списку експертів міністерство юстиції Чеської республіки веде список організацій, які також можуть складати експертні висновки. Такими організаціями є не лише державні та недержавні установи, що на професійній основі здійснюють експертну діяльність; а й вищі

навчальні заклади, наукові інститути та організації, які на прохання державних органів можуть виконати експертне дослідження та скласти висновок судової експертизи.

На жаль, в проєкті закону «Про судово-експертну діяльність в Україні» регламентовано лише діяльність державних спеціалізованих судово-експертних установ, а судово-експертна діяльність у вищих навчальних закладах, наукових інститутах та організаціях проєктом не передбачена, не дивлячись на те, що сьогодні в трьох вищих навчальних закладах України ліцензовано діяльність з підготовки магістрів за спеціальністю «Судова експертиза»(НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», «Національна академія внутрішніх справ» та «Львівська політехніка»).

Експертом у Фінляндії та Швеції є особа, що проводить судову експертизу, має для цього спеціальні знання та навички, відповідну вищу освіту. Системи експертних установ Фінляндії та Швеції складаються з державних і приватних лабораторій, які здійснюють проведення судової експертизи; освітніх установ, які здійснюють підготовку фахівців у галузі судової експертизи. Особливістю підготовки експертних кадрів у Фінляндії та Швеції є те, що після закінчення навчання у вищому навчальному закладі експерт отримує диплом магістра та сертифікат, на підставі якого він має право проводити судову експертизу як в державних органах, так і в приватній практиці.

Процесуальне законодавство Фінляндії та Швеції надає судовому експертові статус свідка і не містить терміну «спеціаліст». Розподіл посад експерта і фахівця у Державних лабораторіях Фінляндії здійснюється за науковим ступенем: експерт має ступінь магістра, а фахівець – ступінь бакалавра, що підтверджується відповідними дипломами про вищу освіту.

У Бельгії та Франції експертом вважається будь-яка особа, яка має завдяки своїй освіті та досвід у поглиблені знання в одній або декількох галузях знань. Експерти у Франції та Бельгії об'єднуються у професійні одно- або багатодисциплінарні асоціації, спілки та палати (Французька Національна палата експертів-фахівців, Бельгійська Асоціація експертів, в які входять на правах членів експерти в різних галузях знань)

У судочинстві Німеччини тривалий час успішно функціонує інститут приватної експертизи. Якщо сторони процесу домовляться про залучення певних осіб в якості експертів, суд повинен дати на це згоду (§ 403 ЦПК ФРН).

Сьогодні окремих країнах Євровідповідно до стандарту ISO-EN17024 «Загальні вимоги до органів, що здійснюють сертифікацію персоналу», розпочато сертифікацію судових експертів. Відповідно до п. 4.2.1 стандарту ISO-EN 17024 органи сертифікації не можуть підпорядковуватись установам та органам, в яких працюють судові експерти.

Не зважаючи на те, що сьогодні в Україні сертифікація персоналу у різних галузях діяльності людини також здійснюється спеціальними органами, створеними відповідно до ДСТУ ISO/IEC 17024:2005 «Загальні вимоги до органів, що здійснюють сертифікацію персоналу», згідно з Проектом закону «Про судово-експертну діяльність» в Україні виключне право (монополія) на стажування (навчання), атестацію (сертифікацію) судового експерта та видачу йому Свідоцтва на право проведення судових експертиз має належати експертно-кваліфікаційним комісіям державних спеціалізованих експертних установ, які не мають ліцензії на надання освітніх послуг та серед яких лише близько трьох відсотків співробітників мають наукові ступені.

В вищих навчальних закладах України, в яких ліцензовано діяльність з підготовки магістрів за спеціальністю «Судова експертиза», 95 відсотків викладачів-лекторів мають наукові ступені і вчені звання. Однак, такі заклади вищої освіти не мають права проводити сертифікацію судових експертів та видавати їм Свідоцтва на право проведення судових експертиз (на відміну від державних спеціалізованих експертних установ, які не мають ліцензії на надання освітніх послуг).

Новим Кримінальним процесуальним кодексом України передбачено можливість залучення експерта як стороною обвинувачення, так і стороною захисту. Проте, як свідчить правозастосовна практика, реалізувати право сторони захисту на залучення незалежного експерта для проведення криміналістичних експертиз речових доказів неможливо. Для вирішення даної проблеми слід розробити комплекс норм, що забезпечуватимуть можливість всім учасникам кримінального процесу ініціювати проведення альтернативних криміналістичних судових експертиз, норм, що дозволитимуть легалізувати в кримінальному судочинстві результати позасудових експертиз, проведених приватними експертами на договірних засадах за замовленням сторін.

За результатами аналізу законодавства країн ЄС можна зазначити, що у світі послідовно реалізуються принципи забезпечення незалежності експерта, орієнтації не на відомчу належність експерта, а на наявність у нього спеціальних знань, необхідних для вирішення завдань правосуддя, забезпечення принципу змагальності експертів, залучених різними сторонами процесу, та інші принципи, які мають вирішальне значення для забезпечення судочинства дійсно незалежною, об'єктивною та кваліфікованою експертизою. При цьому наявність інституту приватної експертизи в країнах ЄС є не лише однією з гарантій забезпечення законних прав і свобод громадян та інтересів суспільства, але й дозволяє суттєво зменшити бюджетні витрати на утримання державних спеціалізованих експертних установ.

Одним з важливих елементів успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості норм законодавства нашої країни з правовими нормами ЄС щодо використання спеціальних знань у судочинстві.